

Les recerques sobre el delictes i la justícia a Suïssa: temes dominants¹

DANIEL FINK

Cap de la Secció de Dret i Justícia de l'Oficina Federal d'Estadística de Neuchatel

KARL-LUDWING KUNZ

Professor doctor de l'Institut de Dret Penal i Criminologia de Berna

ROBERT ROTH

Director del Centre d'Estudis, Tècnica i Avaluació Legislativa (CETEL)
de la Universitat de Ginebra

297

1. LES ARMES DE PREVENCIÓ DEL DRET PENAL SUÍS (O EL DRET PENAL SUÍS EN MARXA)

Aquest resum de l'estat de la recerca sobre el crim i la justícia a Suïssa des de l'any 1990 segueix unes línies bàsiques i es concentra en els punts neuràlgics. Limitar-se als esdeveniments essencials exigeix, en efecte, aprofundir en alguns temes, però també ens força a renunciar a la justificació de la seva elecció.

L'exquisida producció de disposicions penals noves, que sovint sembla precipitada, caracteritza el segon pla criminològic de la recerca empírica i normativa a Suïssa durant la dècada dels noranta. Encara que el dret penal suís pràcticament no havia sofert canvis des de fa dècades, un corrent reformista ha donat curs a nombroses i grans revisions. En primer lloc, les activitats del legislador s'han centrat en la creació de lleis noves contra la delinqüència econòmica i el crim organitzat. El primer paquet de mesures contra el crim organitzat que entrà en vigor l'any 1990 inclou —per primera vegada a Europa— una legislació sobre el blanqueig de diners (articles 305bis i 305ter).² El va seguir un altre paquet de mesures que entrà en vigor l'any 1994 i que escometa el crim organitzat. Les mesures que el componen se centren en la «punibilitat» de l'organització criminal (article 206ter), el dret de comunicació del financer (article 305ter, abs. 2) i la

1. Informe elaborat per YANN BOGGIO i ROBERT ROTH (Centre d'Estudis, Tècnica i Avaluació Legislativa, Ginebra), KARL-LUDWING KUNZ, GORAN MAZZUCHIELLI i NADJA THEURER (Institut de Dret Penal i Criminologia, Berna), i DANIEL FINK (Oficina Federal d'Estadística, Neuchatel). Sota la responsabilitat de D. FINK, K.L. KUNZ i R. ROTH.

2. Llevat d'indicació en contra, els articles citats són del Codi penal suís.

revisió del dret de confiscació (articles 58-60). El dret penal sobre el patrimoni i els títols —totalment renovat— que entrà en vigor en 1995 ha cobert llacunes dels àmbits tradicionals de la repressió penal: ha creat unes disposicions penals noves per a gestionar el potencial de danys que pot causar el mal ús de les tècniques informàtiques. Un avantprojecte de l'any 1996 preveu, a més, la creació de més competències de recerca a favor de la Confederació, és a dir, del ministeri públic, en els àmbits del crim organitzat i de la delinqüència econòmica. En canvi, un avantprojecte sobre la protecció penal de l'entorn ha suscitat poc interès, fins ara.³

Les activitats legals s'inscriuen en la tradició establerta per Franz von Lizst del «dret penal amb finalitats preventives» (*präventives Zweckstrafrecht*). Franz von Lizst, des d'un punt de vista tecnicosocial, concep el dret penal com una eina per a dominar la delinqüència i influir en la moralitat social. Des del principi, aquests esforços entren en conflicte amb una altra tradició important: la precisió i delimitació de l'Estat de dret sobre la influència del dret penal. Una part dels defensors de la doctrina retreuen a la legislació penal moderna el fet d'haver sacrificat l'equilibri necessari entre aquestes dues tradicions, en centrar-se únicament en les necessitats de la prevenció. Efectivament, no és fàcil acostumar-se a la relaxació del vincle amb els principis de l'Estat de dret quan aquest sembla que permet la consecució d'una prevenció més eficaç.⁴

Un altre àmbit de reformes en què Suïssa acusa un cert retard en comparació d'altres països és el de la creació de disposicions penals noves sobre el deteriorament del clima polític. L'any 1995 entrà en vigor una disposició penal que reprimia la discriminació racial, després d'haver estat rebutjada i haver estat sotmesa a una segona votació en referèndum. Una llei federal per al manteniment de la seguretat interior, aprovada en 1997, estableix unes mesures preventives contra el terrorisme i la violència extremista. L'any 1997 es va presentar el projecte governamental referent a la introducció d'una disposició penal sobre el genocidi.

A més, es troben en curs o ja han tingut lloc reformes legislatives, especialment en matèria d'ajuda a les víctimes (Llei federal de 1993 sobre l'ajuda a les víctimes d'infraccions), que actualment se centren en el dret de les sancions penals (avantprojectes de 1993 de la comissió d'experts, relatius a la revisió de la part general i del tercer llibre del Codi penal, així com a una llei federal que regeixi la condició penal dels menors). Les propostes que apunten a la reducció de la severitat de les penes i a la introducció de noves sancions i mesures que s'haurien d'aplicar en el si de la comunitat, són atacades seriosament, en part, pels sectors conservadors en resposta als homicidis aïllats comesos per condemnats amb permís. En general, el sentiment d'inseguretat davant la delinqüència ha augmentat i s'ha obert un nou debat sobre la seguretat interior, dominat en part per una visió populista.

3. JENNY, KUNZ, 1996.

4. STRATENWETH, 1995, 241, 298.

2. POLÍTICA I FINANÇAMENT DE LA RECERCA

A Suïssa no hi ha un organisme similar al CNRS francès, que acompleix el paper «d'empresari» d'investigadors i d'òrgan de «vigilància» d'equips de recerca. L'FNRS suís té, bàsicament, i com el seu nom indica, la vocació de concedir ajuts a la recerca. Els equips i els investigadors es troben, prioritàriament, en les escoles superiors (universitats i escoles politècniques); amb el pas dels anys, també s'han desenvolupat institucions autònomes, que habitualment depenen de fundacions de dret públic o dret privat. Finalment, determinats serveis administratius federals i cantonals duen a terme recerques complementàries a les seves intervencions sobre el terreny (política sanitària, política social, etc.).

L'ajut a la recerca assignat per l'FNRS s'articula sobre dos eixos principals: d'una banda, les subvencions «ordinàries», que són concedides a petició dels candidats; de l'altra, els fons oferts en el marc de programes nacionals, fins i tot de «programes prioritaris». Aquests programes constitueixen licitacions basades en un tema formulat d'una manera molt general (*Demain la Suisse*) i difoses per les institucions de l'FNRS una vegada aprovades pel Parlament. El programa nacional de recerca número 40, iniciat l'any 1995 (el primer que tracta un tema relatiu a l'àmbit que cobreix aquest informe), es titula «Violència quotidiana i crim organitzat». Aquesta associació de dos temes amb vincles poc evidents ha plantejat diversos problemes als coordinadors del programa, el principal dels quals és el desequilibri de les ofertes rebudes: en efecte, hi ha hagut una superabundància en el subprograma de violència quotidiana, mentre que no s'han presentat prou projectes sobre el crim organitzat. Després de renovar la licitació dins d'aquest segon àmbit, s'han presentat i acceptat cinc projectes: n'hi ha dos que tracten de la corrupció i el mercat de la droga,⁵ mentre que l'últim versa sobre els casos de blanqueig de diners. La violència quotidiana és objecte de quinze recerques.

Si bé els programes nacionals determinen en gran part l'agenda de la recerca, hi ha un altre factor d'orientació que hem d'esmentar, ja que a Suïssa ha adquirit una importància que no té en tots els països veïns: l'obligació d'avaluació. S'ha posat en marxa un dispositiu complet i complex.⁶ D'entrada, l'avaluació es prescriu en general com a factor determinant essencial de la política pública. Aquesta obligació afecta, abans de tot, el Consell Federal (el govern del país), així com els serveis de l'Administració federal. Un segon grau, més específic i amb una influència directa sobre la recerca, està compost per clàusules d'avaluació contingudes en diverses lleis importants. Els principals àmbits previstos han estat la protecció de l'entorn (Llei de 7 d'octubre de 1983 i disposicions complementàries), l'assegurança de malaltia, el treball d'interès general i l'ajuda a les víctimes.

5. Els finançaments en aquest àmbit són, principalment, patrocinats per l'Oficina Federal de la Salut Pública.

6. MORAND, 1993.

3. ESTADÍSTIQUES DE LA DELINQUÈNCIA A SUÏSSA

Els instruments de l'estadística de la criminalitat van ser revisats a fons al principi de la dècada dels vuitanta; el mateix ha succeït durant la segona meitat de la dècada dels noranta i, gràcies a això, s'ha pogut efectuar una revisió completa de l'estadística de la criminalitat. Aquestes estadístiques sobre l'administració de la justícia i el dret s'han completat amb altres enquestes.

La demanda política de disposar, a Suïssa, d'una estadística exhaustiva sobre la reincidència ha dut, des de l'inici dels vuitanta, a l'aplicació d'una lectura individualitzada i anònima de les dades sobre les persones condemnades i empresonades.⁷ Les primeres recerques es van efectuar al final dels anys vuitanta⁸ i es van completar amb una anàlisi de totes les recondemnes i els reempresonaments de tots els adults de nacionalitat suïssa durant un període d'observació de dotze anys.⁹ Actualment, s'estan fent moltes altres enquestes sobre la reincidència.

En canvi, l'estadística policial, establerta en 1982, ha estat mínima i encara ho és en 1998. Ha estat criticada des de fa molt temps,¹⁰ en part per les autoritats policials, i fins el 1996 i el 1997 no s'iniciaren les tasques d'enquesta i de concepció¹¹ amb vista a una reforma completa d'aquesta lectura a partir de l'any 2000. Inclou la uniformització en l'àmbit nacional de la recopilació de dades, la concepció d'una base de dades relacional i la revisió de l'explotació i la difusió dels resultats tenint en compte els avenços de la criminologia i de la tecnologia a Suïssa i a Europa. La integració d'un codi identificador dels sospitosos permetrà calcular el percentatge d'actuacions de demanda presentades per les autoritats policials contra persones sospitoses i, per comparació amb les dades de les estadístiques sobre les condemnes i el compliment de les penes, seguir-ne el recorregut a través de les institucions penals.

Si bé l'estadística de les sentències penals a menors no es va fer fins el 1998 mitjançant una enquesta anual de dades combinades en l'àmbit dels cantons (sentències, persones jutjades, penes), la nova lectura —elaborada per l'Oficina Federal d'Estadística (OFS) en col·laboració amb els tribunals de menors i la Societat Suïssa pel Dret dels Menors— hauria de permetre, a partir de l'any 1999, tornar a censar totes les persones condemnades amb edats entre set i disset anys i fer-ne un seguiment fins a l'edat adulta.

Simultàniament a aquests dos projectes de revisió, l'Oficina Federal d'Estadística ha posat en marxa una nova estadística del treball d'interès general, una forma recent d'aplicació de les penes privatives de llibertat sense suspens de condemna, introduïda a Suïssa l'any 1991.¹²

En resum, en l'àmbit de la recerca sobre les estadístiques criminals, Suïssa ha participat activament en la redacció de l'informe del Consell d'Europa sobre les

7. BESOZZI, 1989; BAUHOFFER, 1992; OFS, 1998a.

8. BESOZZI, 1989; BAUHOFFER, 1989; HÜSLER, LOCHER, 1991.

9. OFS, 1997.

10. Entre altres: BESOZZI, 1989; EISNER, 1997.

11. OFS, 1998b.

12. OFS, 1998b.

estadístiques criminals i judicials, per al qual l'OFS ha aportat gairebé la totalitat de les dades corresponents a Suïssa.¹³

4. VIOLÈNCIA, INSEGURETAT I VÍCTIMES

Des de mitjan anys vuitanta, els investigadors en criminologia i disciplines veïnes s'han interessat per les diferents facetes del delict, especialment el de la violència, així com les seves conseqüències per a les víctimes i el sentiment d'inseguretat de la població.

La mesura i la interpretació del volum de la delinqüència a Suïssa —que, en general, es considera baix— són temes que periòdicament tornen a un primer pla adoptant formes diferents i recuperats per diferents actors. Per a comprendre els termes del debat hem de remuntar-nos a un treball de Balvig elaborat a la darrer part dels vuitanta,¹⁴ en què critica dos autors americans¹⁵ al mateix temps que exposa la tesi que Suïssa no és cap excepció. Posteriorment, ell mateix ha rebut crítiques, tant pel que fa al mètode com a les interpretacions avançades.¹⁶

L'àmbit de recerca que s'ha desenvolupat més, tant empíricament com teòricament, és el del recurs a la violència física, sexual i psíquica i el de l'evolució dels delictes violents. Des de mitjan dels vuitanta, Eisner treballa a llarg termini analitzant, en primer lloc, l'evolució dels homicidis des del principi del segle passat fins als nostres dies i relacionant-la amb els processos paral·lels d'urbanització i individualització creixents. En segon lloc, s'interessa pels fenòmens més limitats en el temps, com ara l'augment, des de la dècada dels seixanta, dels delictes violents: els robatoris a mà armada, les estrebades i els delictes contra la integritat física. Eisner els interpreta com a resultat de la interacció entre les modificacions dels centres urbans i la formació de grups de persones drogodependents que treuen partit de noves situacions favorables als robatoris de carrer.¹⁷

L'estudi de la violència contra els nens i les seves conseqüències s'ha realitzat des de la dècada dels noranta, després de la localització inicial dels objectes, els àmbits d'enquesta, els instruments i les dades utilitzables, fins i tot les enquestes per efectuar.¹⁸ D'altra banda, s'estan duent a terme dues enquestes empíriques que tenen per objecte la violència i la seva percepció en les escoles (Universitat de Lausana, Sociologia ETH Zurich).

L'Institut de Policia Científica i de Criminologia de Lausana (IPSC)¹⁹ ha fet un sondeig sobre la delinqüència autoconfessada en poblacions d'edats entre catorze i vint-i-un anys. Un estudi complementari explora la relació que hi ha

13. Consell Europeu, 1995.

14. BALVIG, 1990.

15. CLINARD, 1978; ADLER, 1983.

16. STORZ, BESOZZI, 1993; ALBRECHT, 1997; KUNZ, MOSER, 1997.

17. EISNER, 1997.

18. PERREZ, MOGGI, 1993.

19. KILLIAS *et al.*, 1994; RABASA, 1994.

entre armes, constitució física i violència a la llar dels adolescents de sexe masculí.²⁰

Després d'un gran estudi sobre l'extremisme de dretes a Suïssa,²¹ les recerques impulsades pel Departament de Ciències Polítiques de la Universitat de Ginebra han posat de manifest els mecanismes d'institucionalització i/o de radicalització dels extremistes d'esquerra i de dreta en el marc de la democràcia directa i en contextos culturals variables.²² S'han examinat els mètodes de manteniment de l'ordre a Basilea, Berna, Ginebra i Zuric durant el període 1965-1994, ampliat després a l'estudi de la gestió ideològica i política de l'ordre públic.²³

4.1 Victimització i víctimes

En la línia de les grans enquestes de victimització realitzades al final de la dècada anterior, en 1989 es va fer el primer sondeig internacional sobre la victimització en catorze països diferents, entre els quals es trobava Suïssa.²⁴ A Suïssa, l'enquesta fou realitzada per l'IPSC, que ja havia efectuat enquestes d'aquestes característiques en l'àmbit nacional des de diversos punts de vista.²⁵ L'any 1996, el mateix institut la va repetir i les dades es van utilitzar tenint en compte els resultats obtinguts en la resta de països.²⁶ Els autors observen un índex de victimització creixent en relació amb l'enquesta de l'any 1989, contràriament a l'evolució de la criminalitat registrada en les estadístiques policials.²⁷ Mentre que el risc de convertir-se en víctima de robatoris amb força en les coses és relativament elevat —una mica per sobre de la mitjana dels països participants en l'esmentada enquesta internacional—, el sentiment d'inseguretat és molt baix, clarament per sota de la mitjana: en tenim una prova en el fet que poques cases disposen de sistemes de seguretat; així mateix, la demanda de condemnes de presó per als lladres reincidents a Suïssa és la més baixa de tots els països participants en l'enquesta.²⁸

Unes altres dues recerques finançades per l'FNRS versen sobre la violència contra nens i dones. La primera és un estudi sobre la prevalença dels abusos sexuals de nens, elaborat sobre una mostra de més de mil adolescents de tretze a disset anys que viuen a Ginebra. Els índexs de prevalença descoberts són comparables als constatats per estudis similars efectuats a Finlàndia i als Estats Units.²⁹ La segona se centra en la violència física i verbal emprada contra les dones en el si familiar. Elaborada sobre mil cinc-cents entrevistes telefòniques estandarditzades i trenta entrevistes més profundes, aquesta recerca ha posat en

20. KILLIAS, RABASA, 1997.

21. ALTERMATT, KRIESI, 1995.

22. WISLER *et al.*, 1996.

23. WISLER, KRIESI, 1995; WISLER, 1997.

24. VAN DIJK *et al.*, 1990.

25. KILLIAS, 1989; ALIMAN, KILLIAS, 1991; KUHN, 1991, 1993a; ALIMAN, 1993; KUHN *et al.*, 1993; KUHN-ROUX, KUHN, 1994.

26. MAYHEW, VAN DIJK, 1997.

27. MAYHEW, VAN DIJK, 1997, p. 34-37.

28. *Ibid.*, p. 50-57.

29. HALPÉRIN *et al.*, 1996.

evidència els nivells de violència domèstica, les seves conseqüències i els diferents mecanismes de resposta adoptats.³⁰

Godenzi³¹ s'interessa per la violència en el cercle de les relacions socials entre persones amb un grau de parentiu. Les recerques tenen l'objectiu de comprendre els actes violents comesos contra els nens, les dones i les persones grans dins del cercle familiar o en les relacions de parella. S'està portant a terme una altra recerca sobre aquest tema —la finalització de la qual es preveu per a l'any 2001—, en què la metodologia utilitzada consisteix a fer el seguiment d'un grup mostra de pares des del naixement del primer fill i durant un període de trenta mesos mitjançant entrevistes telefòniques.

Podem plantejar la hipòtesi que l'enfocament qualitatiu dels problemes relacionats amb les víctimes és un efecte de l'entrada en vigor de la Llei federal sobre les víctimes d'infraccions (LAVI), el gener de 1993. Aquesta llei és el resultat d'una sensibilitat i d'unes actituds noves davant les víctimes. Més enllà del simple marc de la indemnització econòmica per actes delictius, aquest text legislatiu introdueix una sèrie d'adaptacions del procediment penal en un sentit molt favorable a la persona victimitzada. A més, en els cantons s'ha imposat l'obligació de comptar amb centres LAVI, uns organismes oberts a tot tipus de demandes —psíquiques, físiques o socials— de les víctimes.

Com que l'ordenança relativa a aquesta Llei estipula l'obligació d'avaluar-ne els efectes, s'han encarregat recerques al CETEL de la Universitat de Ginebra. La primera d'aquestes recerques s'ha centrat en l'avaluació, qualitativa i des del punt de vista de les persones victimitzades, de l'adequació dels diferents dispositius institucionals posats en marxa per a prestar atenció a aquestes persones.³² Una altra recerca³³ ha examinat en quines de les mesures les adaptacions que ha aportat la LAVI en matèria de procediment penal coincideixen amb les previsions dels legisladors.

5. PRÀCTIQUES I POLÍTIQUES EN MATÈRIA D'ESTUPEFAENTS

Paral·lelament a aquest corpus de recerca sobre la victimització, l'àmbit (penal o social, segons els ulls amb què es miri) de les toxicomanies il·legals també ha estat una de les apostes principals de la investigació a Suïssa durant aquests darrers anys.

L'agreujament cada vegada més palès dels problemes de salut dels drogodependents, la repressió acumulada i l'ampliació massiva de la població penitenciària a causa de les infraccions relacionades amb la llei sobre estupefaents han tingut com a conseqüència, aquests darrers anys, una redefinició profunda de la política federal en matèria de lluita contra les drogues. En desmarcar-se d'una política totalment repressiva, l'Estat suís ha acomplert un paper pioner en l'aplicació d'una

30. GILLIOZ *et al.*, 1997.

31. GODENZI, 1993.

32. BOGGIO *et al.*, 1995.

33. ROTH *et al.*, 1997.

política de reducció dels riscos relacionats amb el consum de substàncies il·legals. La nova política federal, que s'estén per la voluntat d'experimentar noves solucions i per un pragmatisme manifest,³⁴ immediatament va ser objecte de nombroses recerques, especialment des del punt de vista comparatiu.

El Departament de Ciències Polítiques de la Universitat de Ginebra també ha efectuat, basant-se en aquest enfocament, una recerca sobre sis realitats locals europees en matèria de lluita contra la drogodependència.³⁵ Sempre des d'aquesta òptica, i sostinguda al mateix temps per la Comunitat Europea i per Suïssa, una important recerca sobre les polítiques legislatives de França, el Regne Unit, Itàlia, Holanda i Suïssa ha posat de manifest la feblesa de l'aspecte preventiu de la prohibició, destacant que els nivells de consum són independents de les normes penals. En canvi, s'ha constatat la influència de les polítiques seguides sobre les formes de consum, a saber, una exacerbació de la perillositat de les formes de consum en un marc repressiu.³⁶

Dins d'aquest impuls, una recerca ha mostrat l'amplitud de les desviacions en l'aplicació cantonal de la Llei federal sobre estupefaents, que van des del sobreseïment sense possibilitat de recurs fins a l'aplicació de penes dures per una infracció similar. Aquesta recerca sobre la posada en marxa d'aquesta Llei s'ha basat en onze cantons amb tradicions culturals i penals diferents i en una anàlisi quantitativa de cinc-cents casos integrats en una perspectiva quantitativa composta per unes mil dues-centes resolucions.³⁷ Els autors d'aquest treball mostren com, en aquest àmbit, la política oscil·la constantment entre la repressió i els objectius de la salut pública. A Europa s'han imposat tres models: una política de reducció de riscos, un model sanitari que emfatitza el tractament i el model del control total i tolerància zero.

D'altra banda s'ha acordat dedicar un esforç especial de finançament públic a les recerques d'aquest camp d'estudi que implica un bon nombre de disciplines. Les enquestes epidemiològiques també van cedint terreny de mica en mica davant les recerques etiològiques, mèdiques, socials, penals i criminològiques, que són, certament, més exhaustives.³⁸

Els sociòlegs, criminòlegs i epidemiòlegs presten una atenció especial a la prevalença i la incidència del consum d'estupefaents, així com a les modalitats d'ús i els efectes en la salut, en la integració social i en la delinqüència vinculats a la drogodependència. Més recentment, la recerca ha fet un gir cap a les problemàtiques dels factors que influeixen positivament o negativament en les dependències, especialment els que es refereixen a les formes de vida i els mitjans disponibles per a modificar l'ús de substàncies il·legals.

Des del final de la dècada dels vuitanta, l'Oficina Federal de la Salut Pública finança recerques a fi de conèixer, entre altres coses, el nombre de consumidors

34. BAUHOFFER *et al.*, 1997; BOGGIO *et al.*, 1997.

35. CATTACIN *et al.*, 1996.

36. CESONI, ROBERT, 1994; CESONI, 1996.

37. CESONI *et al.*, 1998 (en premsa).

38. Per a una llista exhaustiva, consulteu Oficina Federal de Salut Pública, 1997.

d'estupefaents il·legals i la seva evolució. S'utilitzen diferents mètodes, des d'enquestes telefòniques a la població,³⁹ l'explotació de dades relatives a la persecució penal del consum de drogues o relatives a la mortalitat,⁴⁰ fins a enquestes més qualitatives sobre els consumidors de drogues dures socialment integrats.⁴¹ A partir d'aquestes dades, es proposen valors aproximats amb l'objectiu d'establir una xifra global de consumidors.⁴² El debat no solament aixeca passions en relació amb aquestes aproximacions i les classificacions utilitzades, sinó també sobre els canvis que hi ha hagut durant les tres dècades sotmeses a observació.⁴³ Diferents paràmetres ens fan pensar que la incidència —és a dir, el nombre de nous consumidors— s'ha estabilitzat durant els darrers anys, fet que es manifesta, entre altres coses, per una edat mitjana cada vegada més elevada dels toxicòmans subjectes a persecució penal.

Un apartat important de la recerca apunta també a les relacions existents entre els diferents mecanismes d'intervenció (prevenció, repressió, tractament, ajuda a la supervivència) i els seus efectes sobre les modalitats de consum, les substàncies consumides, la salut dels consumidors i l'índex de delinqüència. Quant a aquest tema, cal destacar una orientació persistent de la política de repressió cap als aspectes més visibles del consum, és a dir, les persones amb un major grau de toxicomania i empobriment. Avaluada segons el nombre de consumidors, l'oferta de substàncies en el mercat negre i el nombre de traficants perseguits, la política actual de repressió és objecte de crítiques procedents de diferents actors socials que en proposen la redefinició en el marc de la nova política de la Confederació.⁴⁴

L'element més sorprenent d'aquest enfocament helvètic és, certament, l'experiment de distribuir, sota control mèdic, estupefaents (morfina, cocaïna i heroïna) a més de mil persones en situació de marginació total i a les quals no poden arribar els programes clàssics (desintoxicació o tractament amb substituïts, com la metadona).

La important avaluació dels assaigs de prescripció d'estupefaents⁴⁵ implicà que tota una secció es dedicà plenament als efectes, en termes de l'impacte sobre la delinqüència, d'aquest programa innovador. Elaborat sobre dades autoinformades i sobre les dades oficials dels procediments policials i les condemnes, els seus resultats principals mostren una disminució important de la freqüència i el nombre de delictes vinculats amb l'adquisició d'estupefaents entre la població objecte del tractament. Pel que fa a la prevenció de la criminalitat, l'informe final destaca que aquest programa és un dels més eficaços mai aplicats.⁴⁶ Una sèrie d'enquestes representatives han posat de manifest el

39. ISPA, 1993; MÖLLER *et al.*, 1997.

40. OFS, 1994b, 1995a, 1997a.

41. CAIATA, 1996; ESTERMANN *et al.*, 1996.

42. ESTERMANN, 1996; KNOLLE, 1996.

43. BRAUN, 1997.

44. BUSCAN, 1998 (en premsa).

45. UCHTENHAGEN *et al.*, 1997.

46. KILLIAS, RABASA, 1997b.

suport popular a les mesures proposades per l'Oficina Federal de la Salut Pública,⁴⁷ confirmat l'any 1997 pel rebuig clar d'una iniciativa popular nacional oposada a la nova política suïssa en matèria de drogues.

Si bé la política de reducció de riscos fou aplicada pels diferents participants en el treball de camp durant la primera meitat dels anys noranta, ha fet falta més temps per a què fos adoptada en les presons, on, d'altra banda, el nombre de consumidors no sembla que deixi d'augmentar.

Darrerament han estat els diversos entorns implicats en la producció i la gestió del fenomen de la droga els que han estat sotmesos a anàlisis, mitjançant una enquesta sobre la seva integració en la cultura econòmica, financera i sociocultural en tres àmbits: suís, europeu i internacional. Així mateix, s'han dedicat diversos treballs a l'avaluació del cost de la lluita contra les drogues il·legals, que es calcula que serà (el 1997) de prop de dos mil milions de francs suïssos.⁴⁸

S'han dedicat recerques importants a diferents aspectes dels entorns de la droga, amb els escenaris ocults o oberts que aquests formen, així com als efectes que tenen sobre l'entorn urbà o sobre el sentiment d'inseguretat de la població.⁴⁹ Actualment, sembla que els estudis s'orienten més cap als aspectes de les transaccions, les modalitats de confluència entre l'oferta i la demanda de drogues i el blanqueig dels fons acumulats en aquest mercat.

El volum i la gran varietat de les recerques (cent trenta treballs durant el període 1993-1996) efectuades pels investigadors procedents de diferents camps, així com l'actualitat política (eleccions cantonals i nacionals de 1995 a 1998) han donat lloc a nombroses reunions per a intercanviar les informacions consolidades. Malgrat tot, queda per fer un treball de localització dels coneixements acumulats en el conjunt d'aquests estudis i recerques, i la seva relació amb els descobriments científics d'altres països.

6. CRIM ORGANITZAT I CORRUPCIÓ

Els temes de la criminalitat organitzada i de la corrupció, nous en el camp de la recerca criminològica suïssa, es troben en plena fase de desenvolupament en aquest final de dècada. L'informe de la Universitat de Basilea,⁵⁰ predecessor de les activitats del Programa Nacional de Recerca 40 (vegeu-ho més amunt) i elaborat amb l'ajuda d'entrevistes amb representants de l'esfera policial i judicial, ha fet públiques diverses hipòtesis sobre l'existència d'illots de delinqüència organitzada a Suïssa. Aquesta recerca i l'augment dels assumptes de corrupció política en els països veïns, així com la necessitat de legitimar les noves legislacions adoptades, han dut l'FNRS a definir l'apartat «criminalitat

47. BERGMAN *et al.*, 1997.

48. OFS, 1995b.

49. BRAUN *et al.*, 1995; RONCO *et al.*, 1996; EISNER, 1997.

50. FREIBURGHANUS, PIETH, 1993.

organitzada» del Programa Nacional de Recerca 40. Així mateix, s'estan fent tres estudis en el camp de la corrupció. Els dos primers segueixen enfocaments complementaris: d'una banda, la fenomenologia de la corrupció⁵¹ i, de l'altra, les xarxes de corrupció.⁵² Els primers resultats estaran disponibles l'any 1999. A més, un dels components del primer equip ha fet pública una tesi sobre els vincles existents entre les polítiques econòmiques del *Mezzogiorno* i l'estructuració de les xarxes bregoses napolitanes.⁵³ El tercer estudi se centra en el fenomen, especialment important per a Suïssa, del blanqueig de diners mitjançant productes derivats.⁵⁴

7. LA PROBLEMÀTICA DE LA DELINQUÈNCIA DELS ESTRANGERS

Durant les dècades dels seixanta i setanta, a Suïssa ja hi havia vius debats sobre la possibilitat d'imposar una taxa màxima d'estrangers en relació amb la població suïssa. Aquests debats culminaren en dues votacions relacionades amb iniciatives populars (projecte d'article constitucional) que aprovaren l'establiment d'una quota màxima d'admissió d'estrangers a Suïssa. En canvi, durant les dècades dels vuitanta i els noranta ha tingut lloc una discussió pública sobre la criminalitat dels estrangers a partir del fet que el seu percentatge entre els condemnats i la població penitenciària no deixa d'augmentar i supera ja la quota que se'ls assigna sobre la població resident. A mitjan dècada dels vuitanta, els criminòlegs es basaren en aquesta qüestió en investigar la problemàtica de tres aspectes interdependents que tenen una importància capital per a la interpretació dels índexs de delinqüència. En primer lloc, la noció de *delinqüència dels estrangers* en si mateixa, tant en l'àmbit dels menors⁵⁵ com dels adults;⁵⁶ en segon lloc, els instruments i els mètodes de mesurament de la delinqüència, i, finalment, les comparacions dels índexs delictius dels diferents grups d'estrangers i de suïssos.⁵⁷ Aquests treballs, amb una qualitat innovadora en comparació dels efectuat anteriorment, s'han prolongat durant un congrés del grup de treball de criminologia.⁵⁸ A més, han donat lloc a diverses enquestes de l'Oficina Federal d'Estadística, que, armada amb els coneixements de diferents estudis anteriors, ha iniciat la confecció d'un cens exhaustiu de les dades relatives a la nacionalitat dels detinguts i els condemnats, una anàlisi detallada de la seva producció i una interpretació del seu ús simplista. L'estudi —homogeneïtzat pel que fa als delictes i corregit segons l'estructura demogràfica dels diferents grups— mostra que la població estrangera resident no solament té un índex de criminalitat registrat

51. QUÉLOZ *et al.*, Universitat de Friburg.

52. KRISI *et al.*, Universitat de Ginebra.

53. CESONI, 1998.

54. TREPP *et al.*, Universitat de Zuric.

55. QUÉLOZ, 1986.

56. KUNZ, 1989.

57. KUNZ, 1989.

58. BAUHOFFER, QUÉLOZ, 1993.

igual que el de la població suïssa, sinó que l'estructura dels delictes és estrictament idèntica.⁵⁹

Un estudi de Killias⁶⁰ parteix, en general, del mateix context d'estudi, encara que tria una altra perspectiva per a l'anàlisi i treballa amb un material estadístic menys precís pel que fa a la categorització dels estrangers, encara que és més detallat pel que fa als delictes. Posa de manifest mecanismes similars dins del conjunt del procés de la persecució penal dels estrangers i exposa la tesi d'una sobrerrepresentació dels estrangers (residents i no residents) en els crims de violència.

Les relacions entre autors i víctimes suïsses i estrangeres són objecte d'una enquesta de camp per al període 1980-1990, que mostra que els riscos de victimització són més elevats per a la població estrangera recentment establerta a Suïssa i oriünda de regions conflictives. Exposa la tesi d'un reducte ètnic del recurs a la violència al mateix temps que mostra la importància del factor social —més que no pas l'ètnic— en el conjunt dels sospitosos d'origen estranger. Tenint en compte els aspectes de la nacionalitat en relació amb les dades sobre la situació socioprofessional i la segregació socioespacial, observa que les diferents nacionalitats són sobrerrepresentades o subrepresentades en funció del grau d'integració social, econòmica i cultural en la societat suïssa.⁶¹

308

8. LES SANCIONS PENALS

Amb motiu dels debats al voltant de l'elaboració d'un nou dret de sancions penals (vegeu-ho més amunt), la recerca realitzada en aquest àmbit ha tingut una intensitat especial. L'avantprojecte de l'any 1993, elaborat després de diversos anys de negociacions, preveu modificacions fonamentals. Per què s'ha efectuat aquesta revisió? Simplement perquè l'aparell actual de sancions ja és caduc. En l'àmbit internacional, en efecte, el nostre dret penal es distingeix per la poca diversitat de les sancions previstes: el jutge només pot escollir entre la pena de presó —si s'escau amb ajornament— i la multa —que tanmateix sol ser força modesta. A més, diversos delictes, especialment el robatori, no preveuen la multa si no és com a complement d'una pena privativa de llibertat. Finalment, a causa del princi-

59. D'altra banda, els sol·licitants d'asil tenen un índex superior que el dels altres dos grups, bàsicament determinat pels delictes menors sobre el patrimoni sancionats amb suspensions. Finalment, l'últim grup (els estrangers no residents) té una composició molt heterogènia, tant pel que fa als delictes com pel que fa a les persones. Hi ha una preponderància dels delictes relacionats amb el trànsit automobilístic i el tràfic d'estupefaents. I són aquests darrers tipus d'infracció els que registren un major increment del nombre de penes de presó de llarga durada i sense suspensió, cosa que explica en gran manera l'excés d'estrangers a les presons suïsses. En general, l'estudi demostra que la persecució de les diferents categories d'estrangers està unida pel fil conductor de diverses lògiques socials i penals: les característiques socials de les persones, les relacions amb el medi social d'acollida i de feina, l'orientació de la política de repressió, etc., que té com a conseqüència l'augment dels seus enjudiciaments (per a una crítica d'aquest treball, vegeu KILLIAS, KRIMBULL, 1997/1, i la resposta de STORZ, KRIMBULL, 1997/2); OFS, 1994a, 1996b.

60. KILLIAS, 1997.

61. EISNER, 1997.

pi de legalitat que s'aplica estrictament en la majoria dels cantons suïssos (especialment en els cantons francòfons i en el de Ticino), les autoritats que instrueixen els casos es veuen obligades a perseguir l'autor del delictes i a sentenciar-lo fins i tot per casos sense importància. La conseqüència de tot això és que els delictes menors sovint són sancionats amb penes dures. Així doncs, és fàcil comprendre per què Suïssa recorre amb tanta freqüència a les penes privatives de llibertat en comparació amb la resta de països.⁶²

A pesar dels problemes detectats en la conceptualització i en la mesurabilitat,⁶³ l'efecte preventiu de les penes privatives de llibertat, especialment el de les de curta durada, ha estat objecte de diferents anàlisis empíriques. Aquest efecte ha estat mesurat segons el mètode habitual, comparant els índexs de reincidència legal de dos o més grups d'individus condemnats a diferents sancions, que al mateix temps presentin unes característiques sociobiològiques tan homogènies com sigui possible. D'aquests estudis es desprèn clarament que, en el marc de la petita delinqüència de masses, les sancions són, pel que fa a la prevenció social, equivalents; és a dir, les penes dures de curta durada no són, en principi, més eficaces que les penes alternatives.⁶⁴ Aquests resultats, que a més confirmen les recerques efectuades en altres països, han reforçat la premissa que postula el reemplaçament de les penes privatives de llibertat de curta durada per noves sancions no privatives de la llibertat.

Per consegüent, l'avantprojecte preveu que les penes dures de menys de sis mesos només es puguin dictar de forma excepcional, especialment perquè les penes alternatives proposades no són aplicables⁶⁵ d'una manera concreta. Com a penes substitutives, l'avantprojecte proposa ampliar el camp d'aplicació de la pena pecuniària, així com altres tipus de sancions (treball d'interès general, prohibició de conduir). També podem esmentar els (nous) motius d'exempció de pena previstos per al cas en què no hi hagi interès per castigar (si el dany causat o la culpabilitat són de poca importància) i en cas de compensació o d'obligació de compensar.

Pel que fa al treball d'interès general (TIG), diversos cantons l'han introduït a títol experimental durant un període determinat aplicant-lo a un camp molt limitat i únicament com a manera de compliment de sentència, no pas de sanció en si mateix.⁶⁶ En l'estat actual de la seva publicació, les avaluacions de l'experiència model són positives i la demanda de TIG és més gran que no es preveia. S'accepta la idea d'un TIG com a sanció, especialment per part dels procuradors. El TIG, en efecte, és molt menys car que l'execució de la pena en un establiment penitenciari.⁶⁷ A més, cada candidat ha obtingut un lloc i pocs han interromput el seu TIG. En resum: el seu compliment suscita, en el condemnat, una reflexió sobre el delictes comès. Els aspectes negatius fan referència, bàsicament, a la categoria dels indi-

62. KUNZ, 1994, p. 230 sq.

63. *Ibid.*, p. 280 sq.

64. HÜSLER, LOCHER, 1991.

65. Comissió d'experts, 1993, p. 56 sq.

66. KUNZ, WITZLEBEN, 1996; KILLIAS *et al.*, 1996.

67. Més prudent: KILLIAS *et al.*, 1996.

vidus problemàtics per als quals encara és difícil trobar una feina adequada i proporcionar una assistència apropiada. Si s'introdueix el TIG com a sanció ordinària i se n'estén el camp d'aplicació, probablement caldrà intensificar el control i l'assistència, especialment per als casos dels individus amb pitjor integració social que compleixin les seves penes d'aquesta manera.⁶⁸

Tanmateix, aquest paquet de mesures ha rebut crítiques. Una part gens negligible dels actors de la justícia penal vol continuar recorrent sense límits legals (paral·lelament amb les noves penes) a la pena privativa de llibertat de curta durada en l'àmbit dels delictes menors a causa del seu suposat efecte dissuasiu (*short sharp shock*). A aquest efecte, hem de destacar una enquesta realitzada en el cantó de Berna,⁶⁹ l'objectiu de la qual consistia a sondejar l'opinió dels actors de la justícia penal de Berna en relació amb la revisió del sistema de sancions en curs. Es dedueix que la pena privativa de llibertat de curta durada sempre es considera una sanció indispensable. Gairebé un terç dels entrevistats utilitza la pena privativa de llibertat de curta durada com a mitjà de dissuasió específic. A més, la majoria d'ells no veuen en les noves sancions proposades una alternativa veritable, encara que aprecien positivament la introducció, d'una banda, de la pena pecuniària convertida segons el sistema dels dies-multa i, de l'altra, del TIG. En general, defensen el poder d'apreciació del jutge aparentment amenaçat per l'avantprojecte i, en lloc d'una revisió total del dret de sancions, prefereixen efectuar modificacions puntuals en els àmbits en què sigui indiscutible la necessitat d'intervenir.

Pel que fa a la sanció de la delinqüència de grau mitjà, l'avantprojecte preveu ampliar la possibilitat de suspendre l'aplicació de la pena per a les penes privatives de llibertat de fins a tres anys. Tanmateix, els dissenyadors de l'avantprojecte han rebutjat la proposició d'introduir la suspensió parcial, tant en qualitat d'alternativa a les penes que es puguin acollir a la suspensió completa com en qualitat d'alternativa a les penes de llarga durada. En el primer cas, la introducció de la suspensió parcial hauria implicat l'augment del nombre de penes dures de curta durada.⁷⁰ En el segon cas, el mecanisme de llibertat condicional ja proporciona un correctiu. L'avantprojecte⁷¹ també proposa anticipar la llibertat condicional —sempre que les circumstàncies concretes ho justifiquin— abans d'haver complert la meitat de la pena i, un cop complerts els deu anys, en cas de cadena perpètua (actualment la llibertat condicional està permesa una vegada transcorreguts els primers dos terços de la pena o després de quinze anys en cas de cadena perpètua). Desgraciadament, el problema de la llibertat condicional no entra en els debats sobre la reforma, encara que, certament, constitueix un instrument eficaç per a reduir la durada de les penes. L'excepció a aquest silenci és una obra col·lectiva editada per la Universitat de Ginebra.⁷² Aquest estudi conté una part historiconormativa sobre la reglamentació vigent, seguida per diverses enquestes comparatives i empíriques

68. KUNZ, WITZLEBEN, 1996; KILLIAS *et al.*, 1996.

69. SOLLBERGER, WITZLEBEN, 1996.

70. KNÜSEL, 1995.

71. *Commissió d'experts*, 1993, p. 103.

72. D. a., 1994.

que posen de manifest les diferències importants entre les diverses pràctiques cantonals de concessió de la llibertat condicional i de reintegració. Del total dels dossiers consultats, quatre-cents vuitanta, el 68 % citen la concessió de la llibertat condicional. Quant als motius, destaca que el 50 % dels dossiers contenen indicacions sobre el comportament durant el període de detenció, mentre que el 75 % donen pronòstics relatius a l'evolució del beneficiari de la llibertat condicional. La decisió de concedir la llibertat depèn sobretot de la infracció comesa (els autors d'infraccions contra el patrimoni són els que reben un tracte més dur), de l'existència d'una víctima directa, dels antecedents penals, de la durada de la detenció soferta (en surten beneficiades les penes de curta i llarga durada en comparació amb les de durada mitjana), així com la notificació del director del centre penitenciari. En canvi, les variables demogràfiques que s'han tingut en compte (edat, sexe i nacionalitat) no sembla que hi tinguin cap paper. Les conclusions d'aquest estudi destaquen la importància de la llibertat condicional, l'evolució de la qual estarà vinculada a les millores aportades a tres àmbits essencials: una certa judicialització, gràcies a la concessió al jutge de la competència d'alliberament i de reintegració (aquesta competència actualment està en mans de les autoritats administratives cantonals); la reducció significativa de les disparitats cantonals, i, finalment, la millora de la motivació de la decisió.

Segons l'avantprojecte, serà obligatori complir les penes de més de tres anys en règim carcerari. L'avantprojecte manté un màxim de vint anys i la pena privativa de llibertat a cadena perpètua en els casos en què la llei les prevegi explícitament. Així mateix, manté el sistema de la doble via en preveure, juntament amb altres penes, diferents graus de seguretat. En aquests últims anys, especialment després de dos crims molt greus perpetrats per suposats perversos sexuals, s'ha obert un debat públic sobre els criminals perillosos a Suïssa.⁷³ L'esfera política⁷⁴ ha presentat diverses vegades la proposta d'introduir per a aquest tipus de criminals una pena perpètua irreductible (sense possibilitat de llibertat condicional) o, almenys, d'un període de trenta anys. Quant als condemnats a reclusió de seguretat, s'ha demanat que l'autoritat competent no pugui ordenar-ne la llibertat a prova si no és amb el testimoni de tres especialistes en psiquiatria que excloguin tot perill de reincidència. Fins i tot en el si de la doctrina, se senten veus dissonants que estan a favor d'una segregació perpètua dels suposats criminals perillosos i irrecuperables, així com de reforçar el paper de l'especialista en psiquiatria en el procés de sanció i compliment de la pena. Darrere l'adopció d'aquestes postures, s'amaga la convicció que l'expert és l'únic apte per a resoldre adequadament el problema dels criminals perillosos. Tanmateix, aquesta convicció està en contradicció manifesta amb les experiències i els estudis efectuats a Suïssa⁷⁵ i en altres països, segons els quals el pronòstic de les possibilitats de reincidència, així com de guariment, efectuats per l'expert no és gaire més fiable que el pronòstic que el profà podria efectuar

73. Vegeu MAZZUCHELLI, 1996.

74. Per exemple, Motion Béguin, Butlletí Oficial de l'Assemblea Federal - Consell dels Estats, 1990, p. 167-169.

75. WALTER, 1996; DITMANN, 1996.

intuïtivament. Deixant de banda els problemes de caràcter criminològic i ètic que presenten els pronòstics de perillositat, un estudi empíric⁷⁶ ha demostrat que els beneficis preventius d'una política incapacitadora aplicada a depravats sexuals serien força modestos, mentre que els costos serien extraordinaris.

8.1 El compliment de les penes i els establiments penitenciaris

El sistema de compliment de les penes i els establiments penitenciaris suïssos han estat ignorats durant molt temps, llevat d'alguns especialistes. En la dècada dels vuitanta, a causa del problema de superpoblació carcerària, determinats actors mostraren més interès pels diferents aspectes de la repressió, així com per la dinàmica del sistema d'execució de les penes i les mesures a Suïssa. El fenomen del creixement de la població carcerària ha estat examinat per Kuhn⁷⁷ en relació amb l'aplicació de la Llei federal sobre els estupefaents. Von Pollern,⁷⁸ d'altra banda, ha estudiat les causes de la superpoblació dels establiments destinats a la detenció provisional. L'any 1995, l'Oficina Federal de Justícia i l'Oficina Federal d'Estadística publicaren conjuntament, després d'uns quants anys d'interrupció, un catàleg nou dels establiments en què es descriu la situació en la tardor de 1994. Conté informacions sobre els edificis, la seva capacitat d'acollida, la seva concepció i els índexs que els incumbeixen. D'altra banda, aporta informació sobre el personal, les possibilitats d'ocupació, l'oferta d'activitats d'oci, les possibilitats de formació contínua i els serveis mèdics.

Segons una altra publicació recent de l'Oficina Federal d'Estadística⁷⁹ dedicada al flux i als efectius de la població penitenciària, així com a les característiques socio-demogràfiques dels detinguts, l'any 1995 les presons suïsses allotjaven una mitjana de quatre mil dues-centes trenta-quatre persones que complien la seva pena i mil quatre-centes seixanta-quatre en presó preventiva. Del total de persones que complien una pena, el 51 % eren suïsses, el 27 % eren estrangers residents a Suïssa i el 22 % eren estrangers domiciliats en altres llocs. Si examinem l'evolució de les xifres durant els darrers cinc anys, podem apreciar tres tendències: augmenta la proporció d'estrangers, disminueix el nombre d'empresonaments i el nombre mitjà creix una mica l'any 1994 i es redueix lleugerament l'any 1995.

Pel que concerneix el règim de compliment de les penes de presó, podem destacar la modificació l'any 1995 de l'ordenança 3 del Codi penal, que permet al Departament Federal de Justícia i de Policia autoritzar, a manera d'assaig, el compliment en «semidetenció» de les penes privatives de llibertat d'una durada inferior a un any (abans de la modificació, només es podia aplicar a les penes de menys de sis mesos). La semidetenció preveu que el condemnat pugui continuar realitzant la seva feina o la seva formació en l'exterior de l'establiment i que hi passi el seu temps lliure i de descans.

76. VILLÉ, 1992.

77. KUHN, 1993b.

78. POLLERN, 1997.

79. OFS, 1995c.

Segueixen en curs altres projectes que es refereixen a noves formes de compliment o a programes de resocialització. Es tracta del projecte DINGI de l'establiment de Lenzburg (programa de tractament psicosocial que se centra especialment en els detinguts toxicòmans); de l'experiència model de Winterthur, sobre l'ampliació de la semidetenció;⁸⁰ de l'experiència model de Pöschwies, relativa al compliment en grup (els espais es conceben de manera que els detinguts puguin viure en petites comunitats),⁸¹ i de l'experiència model «progressió de feina» en l'establiment per al compliment de les mesures del cantó de Berna, que se centra a fomentar la formació escolar i professional dels detinguts.

Per a acabar, hem de destacar dos estudis empírics força diferents sobre el règim carcerari. El primer⁸² és una monografia sobre una presó oberta, en la qual l'autor descriu amb gran detall el funcionament d'aquesta presó comparant-lo amb el d'una presó clàssica, a saber, la reproducció d'un ordre social total a través de l'experiència de la vida quotidiana. L'autor mostra, concretament, la importància de la feina interactiva del personal amb els detinguts, així com la lluita comunicativa davant la resistència dels empresonats. Finalment, enuncia la tesi del pas del panoptisme arquitectònic al panoptisme comunicatiu, que ha estat considerat una innovació social, ja que l'empresonament pot prescindir de qualsevol construcció o de l'electrònica de control. El segon estudi⁸³ analitza les estructures i els diferents aspectes de la vida quotidiana en una presó per a dones en relació amb la seva aptitud per a promoure o, al contrari, evitar l'aparició de situacions per a assumir les seves responsabilitats. Les seves eines metodològiques són les entrevistes i les converses informals. De la lectura d'aquest estudi es desprèn una imatge diferenciada i integradora al mateix temps.

8.2 La reincidència legal

El 48 % dels suïssos que l'any 1988 es beneficiaren de la posada en llibertat han estat condemnats almenys una vegada durant els sis anys següents al seu alliberament. El 31 % han tornat a ser empresonats.⁸⁴ Els resultats suïssos no són comparables als dels països veïns.⁸⁵ Per exemple, a Alemanya la proporció de les condemnes a penes dures és molt més reduïda que a Suïssa. En conseqüència, aquestes afecten un grup de persones per a les quals el risc d'una nova condemna és clarament més important que per al mateix grup de persones condemnades a Suïssa.

Tenint en compte aquests problemes, l'índex de reincidència legal se situa en prop del 50 %. És molt? Efectivament, si el comparem amb l'objectiu de reintegració previst per l'article 37.1 del Codi penal, aquest índex és decebedor. Si considerem que les institucions penals no tenen com a objectiu la lluita contra el delictes sinó el compliment d'un ritual social, no ens ha de sorprendre constatar que les

80. FACHSTELLE FÜR HEIMERZIEHUNG, 1993.

81. FACHSTELLE FÜR HEIMERZIEHUNG, 1992.

82. MAEDER, 1995.

83. ENDERLIN CAVIGELLI, 1992.

84. OFS, 1997b, 6 sq.

85. TOURNIER, 1992, p. 36.

presons no sembla que tinguin problemes a l'hora de justificar la seva existència.⁸⁶ A més, la criminologia s'interessa constantment per la reincidència comuna,⁸⁷ però no mostra gaire interès pels criteris per a tallar les trajectòries criminals.

9. LLACUNES I PERSPECTIVES

La descripció que hem elaborat de l'estat de la recerca suïssa sobre el delictes i la justícia penal posa de manifest diversos punts forts: la política en matèria de drogues, la delinqüència dels estrangers i la reforma de les sancions penals són objecte d'estudis variats en relació amb el seu objectiu, la seva gestió i les seves conclusions. En general, es pot afirmar que la recerca científica no ha evitat els temes candents de la política social. Però aquesta circumstància també té un revers: les orientacions de la recerca potser són dictades per l'agenda política d'una manera massa unilateral i els esforços per a preveure problemes futurs són relativament escassos. Els programes nacionals del Fons Nacional de la Recerca Científica, que s'esforcen per reduir les expectatives del món polític i suscitar recerques que responguin a les grans preguntes nacionals, exerceixen un paper central en aquest procés d'adaptació.

Aquesta configuració explica que hi hagi força llacunes al costat de temes tractats en profunditat —i que hem destacat en el nostre informe. La llacuna més sorprenent, posada de manifest per una comparació internacional, es refereix, sens dubte, als estudis sobre la policia. Aquest tema, compost per treballs històrics⁸⁸ llevat d'unes quantes excepcions, tan candent en tots els països veïns, en el nostre no ocupa més que un discret segon pla. Aquesta discreció s'explica pel fet que la policia rarament és subjecte de debat polític i mediàtic. I la mateixa constatació es pot aplicar als serveis de seguretat privada (també en aquest cas, amb algunes excepcions).⁸⁹

Al costat d'aquest continent secret, es poden assenyalar altres (gairebé) absències: hi ha pocs estudis sobre condemnes, sobre la producció de les normes, sobre els serveis de patrocini, sobre els mecanismes de control informals. La mediació, que aquí coneix un desenvolupament igual que en altres llocs, amb prou feines comença a ser objecte d'anàlisis independents de les pràctiques.

La constitució del camp de la recerca en si mateixa ha estat poc explorada: els investigadors proposen poques reflexions —que ni tan sols parlen d'estudis— sobre ells mateixos, les seves pràctiques i la distribució dels objectes de recerca. Cal dir que Suïssa és un país petit i que els membres d'un grup tan restringit tenen dificultats a l'hora d'autoanalitzar-se. La implicació de la majoria dels investigadors en els processos legislatius —especialment els més pròxims a les facultats de dret— explica sens dubte que hi hagi pocs estudis sobre la producció de les normes.

86. BESOZZI, 1992, p. 23 sq.

87. *Ibid.*, p. 11.

88. Censats a Ebnöther, 1995.

89. En particular, BACHER, 1995a, 1995b.

Precisament, els juristes tenen una presència important en el terreny de la recerca. No és sobrer destacar en aquest treball que la professió de criminòleg té una visibilitat molt limitada. Només l'Institut de Policia Científica i de Criminologia de Lausana forma, parlant amb propietat, criminòlegs. S'ha proposat proporcionar aquest ensenyament en gairebé totes les facultats de dret i en algunes altres facultats (psicologia, medicina, sociologia), però només ocupa un lloc marginal en els programes d'estudis. Tanmateix, darrerament la necessitat d'una formació més exhaustiva es manifesta amb una certa intensitat; per això s'ha previst l'establiment d'una formació específica d'una determinada importància en l'àmbit de la lluita contra la delinqüència econòmica, destinada als policies i als magistrats.

En canvi, altres disciplines gairebé no tenen presència en aquest àmbit: els economistes gairebé no s'hi interessen i els pocs etnòlegs suïssos, tampoc.⁹⁰ Els metges tenen menys presència que en altres països, encara que la seva contribució no és gens negligible, especialment en l'àmbit de l'avaluació penitenciària i en l'estudi del fenomen de la toxicomania. En història, cal esmentar els nombrosos treballs realitzats a Ginebra per M. Porret.⁹¹

Encara que Suïssa es manté políticament a part del procés d'integració europea, la recerca no es du a terme d'una manera aïllada. Nombrosos equips suïssos participen en els grans programes europeus (COST), amb la qual cosa el finançament de la recerca s'assenta sobre un quart pilar de no poca importància, juntament amb els tres pilars principals (descrits en el segon apartat d'aquest informe) que alimenten les escoles superiors, l'FNRS i les administracions federals i cantonals.

De segur que l'observador estranger, quan acabi de llegir aquest informe, es preguntarà quin és el veritable efecte de la recerca que s'hi descriu. Ens és difícil donar una resposta neutra a aquesta pregunta, atesa la nostra implicació en la recerca i, a vegades, en la seva explotació en la política pública, fins i tot en la política a seques. Tanmateix, és cert que l'efecte no és insignificant i que la recerca no revesteix el caràcter de coartada. L'exemple recent més espectacular del fenomen l'aporta el debat sobre la política de la droga: el setembre de 1997, el poble rebutjà per una gran majoria una iniciativa popular que tenia com a objectiu la imposició d'una política ultrarestrictiva, totalment contradictòria amb la política oberta —i, en certa manera, audaç— elaborada per les autoritats des de l'inici de la dècada dels noranta (iniciativa anomenada «Joventut sense droga»). Encara que els arguments de tipus emocional dominaren la campanya, força apassionada, que va precedir aquesta consulta, les indicacions aportades pels investigadors sobre els efectes de la distribució controlada de xeringues i la seva anàlisi crítica de les xifres avançades (i a vegades manipulades) pels promotors de la iniciativa van contribuir sens dubte al seu sonat fracàs. Igualment, els resultats dels estudis resumits més amunt alimenten el viu debat que envolta la reforma de les sancions penals. En vista de la feblesa relativa dels mitjans disponibles, la recerca suïssa pot donar-se per satisfeta dels seus efectes.

90. Excepció: MOSER, 1997.

91. En particular, PORRET, 1991; 1994, 1995.

BIBLIOGRAFIA

- ADLER, F. *Nations Not Obsessed with Crime*. Colorado: Littleton, 1983.
- ALBRECHT, H.J. «Kriminalitätsumfang, Opferrisiken und Kriminalitätsfurcht in der Schweiz». A: KUNZ, K.L.; MOSER, R. [ed.]. *Innere Sicherheit und Lebensängste*. Berna: Haupt, 1997, 37-84.
- ALIMAN, A. *Le sentiment d'insecurité: étude théorique et conceptuelle* [tesi]. Lausana: IPSC, 1993.
- ALIMAN, A.; KILLIAS, M. «Vulnerability and fear of crime». A: KAISER, G. [ed.]. *Victims and Criminal Justice*. Friburg de Br.: Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 1991, 617-636.
- ALTERMATT, U.; KRIESI, H. [ed.]. *L'extrême droite en Suisse: organisations et radicalisation au cours des années quatre-vingt et quatre-vingt-dix*. Friburg: Editions universitaires, 1995.
- BACHER, J.L. «La fraude à l'assurance et sa prévention par les compagnies privées». A: *Déviance et Société*, XIX, 2, 1995a, 185-200.
- BACHER, J.L. *L'escroquerie à l'assurance privée: étude pénale et criminologique*. Berlin: Lang, 1995b.
- BALVIG, F. *Weiss wie Schnee, Die verborgene Wirklichkeit der Kriminalität in der Schweiz*. Bielefeld: AJZ, 1990.
- BAUHOFFER, S. «Strassenverkehrsdelinquenz». A: SCHUH, J. [ed.]. *Délinquance routière*. Grösch/Zuric: Rüegger, 1989, 41-74.
- BAUHOFFER, S. «Die Kriminalstatistik in der Schweiz». A: JEHLE, J.M.; EGG, R. [ed.] *Die Zukunft der Personalstatistiken im Bereich der Strafrechtspflege*. Wiesbaden: KrimZ, 1992, 33-52.
- BAUHOFFER, S.; QUÉLOZ, N. *Ausländer, Kriminalität und Strafrechtspflege*. Chur/Zuric: Rüegger, 1993.
- BAUHOFFER, S. et al. [ed.]. *Politique de la drogue, continuation ou alternance*. Chur; Zuric: Rüegger, 1997.
- BERGMAN, M.; CATTACIN, S.; LUCAS, B.; WERNLI, B. *Libéraliser, réduire les risques, soigner ou réprimer? L'opinion de la population suisse à l'égard de la politique en matière de drogue*. Ginebra: Département de Science Politique, 1997, Communication 1997/8.
- BESOZZI, C. «Amtliche Datensammlungen in der Strafrechtspflege, Die Situation in der Schweiz». A: JEHLE, J.M. [ed.]. *Datensammlungen und Akten in der Strafrechtspflege*. Wiesbaden: KrimZ, 1989, 109-138.
- BESOZZI, C. «Die Logik der Kontinuität: Anmerkungen zu einer Soziologie des Rückfalls». A: KILLIAS, M. [ed.]. *Récidive et réhabilitation*. Zuric: Rüegger, 1992, 11-34.
- BOGGIO, Y.; KELLERHALS, C.; MATHEY, J.; MAUGUÉ, M. *Le point de vue des victimes sur l'application de la LAVI*. Ginebra: CETEL, núm. 45, 1995.
- BOGGIO, Y.; CATTACIN, S.; CESONI, M.L.; LUCAS, B. *Apprendre à gérer. La politique suisse en matière de drogue*. Ginebra: Georg, 1997.
- BRAUN, N.A. «Relatives Wachstum: Modellierung und eine Anwendung auf Daten zur Durchsetzung der Drogenprohibition». A: *Revue Suisse de Sociologie*, 23, 1, 1997, 61-81.

- BRAUN, N.A.; DIEKMANN, J.P.; WEBER, C.; ZAHNER, J.P. *Die Berner Drogenszene*. Berna: Haupt, 1995.
- BUSCHAN, C.R. *Interessen, Einfluss und Macht in der schweizerischen Drogenpolitik, Zur Rolle von Repression und Polizei in Gegenwart und Zukunft* (en premsa).
- CAÏATA, M. «La consommation contrôlée de drogues dures: une toxicodépendance d'intégration paradoxale». A: *Psychotropes*, 2, 1996, 24-42.
- CATTACIN, S.; LUCAS, B.; VETTER, S. *Modèles de politique en matière de drogue: une comparaison de six réalités européennes*. París: l'Harmattan, 1996.
- CESONI, M.L. [ed.] *Usage de stupéfiants: politiques européennes*. Ginebra: Georg, 1996.
- CESONI, M.L. *Développement du Mezzogiorno et criminalités: la consolidation économique des réseaux camorristes*. París: Karthala (en premsa).
- CESONI, M.L. et al. *Mise en oeuvre de la loi fédérale sur les stupéfiants. Les décisions judiciaires*. Ginebra: CETEL (en premsa).
- CESONI, M.L.; ROBERT, C.N. *Etude de la politique législative suisse en matière de prévention des toxicomanies*. Ginebra: CETEL, núm. 41, 1994.
- COMMISSIÓ D'EXPERTS *Concernant la partie générale et le troisième livre du code pénal et concernant une loi fédérale régissant la condition pénale des mineurs, avant-projets et rapport*. Berna: Oficina Federal de Justicia, 1993.
- CONSELL D'EUROPA *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, Draft Model*, [sota la direcció de M. KILLIAS]. Estrasburg, 1995.
- CLINARD, M.B. *Cities with Little Crime. The Case of Switzerland*. Nova York, Melbourne, Londres, 1978.
- D. a. *La libération conditionnelle: risque ou chance. La pratique en 1990 dans les Cantons romands*. Basilea: CETEL, Universitat de Ginebra, 1994.
- DITTMANN, V. «Möglichkeiten und Grenzen der Behandlung gewalttätiger Delinquenten im Schweizerischen Straf- und Massnahmenvollzug». A: CARITAS [ed.]. *Ökonomie im Strafwesen*. Lucerna, 1996, 5-66.
- EBNÖTHER, K. «Polizeigeschichte in der Schweiz». A: *Revue Suisse d'Histoire*, XLV, 1995, 458-489.
- EISNER, M. *Das Ende der zivilisierten Stadt?* Frankfurt am Main: Campus, 1997.
- ENDERLIN CAVIGELLI, R. «Schweizer Frauenstrafvollzug. Wird mit der Freiheit auch der Wille, Verantwortung zu tragen, entzogen?» A: *Recherches Criminologiques Suisses vol. 4*. Berna: Haupt, 1992.
- ESTERMANN, J. *Sozialepidemiologie des Drogenkonsums, Zu Prävalenz und Inzidenz des Heroin- und Kokaingebrauchs und dessen polizeiliche Verfolgung*. Berlín: VWB, 1996.
- ESTERMANN, J.; HERRMANN, U.; NYDEGGER, B. «Aspekte eines sozial integrierten Gebrauchs der Substanzen Heroin und Kokain». A: *Revue Suisse de Sociologie*, 22, 3, 1996, 495-670.
- FACHSTELLE FÜR HEIMERZIEHUNG *Modellversuche im Altbauprovisorium im Hinblick auf das neue Vollzugskonzept in der neuen Anstalt Pöschwies*. Zurich: Zwischenbericht, 1992.
- FACHSTELLE FÜR HEIMERZIEHUNG *Modellversuch Verlängerung der Halbgefängenschaft, Vorschlag für die Auswertung*. Zurich: Zwischenbericht, 1993.

- FREIBURGHaus, D.; PIETH, M. *Die Bedeutung des organisierten Verbrechens in der Schweiz*. Berna: OICM, 1993.
- GILLIOZ, L. et al. *Domination et violence envers la femme dans le couple*. Lausana: Payot, 1997.
- GODENZI, A. *Gewalt im sozialen Nahraum*. Basilea; Frankfurt am Main: Helbing & Lichtenhahn, 1993.
- HAAS, H. «Grenzen der Behandlung persönlichkeitsgestörter Gewalttäter». A: *Neue Zürcher Zeitung*, 31 agost - 1 settembre, 1996, 17.
- HAAS, H. «Arbeiten an der Schnittstelle von Strafrecht und Psychopathologie». A: *Kriminologisches bulletin de criminologie*, 1, 1997, 5-35.
- HALPÉRIN, D. et al. «Prevalence of child sexual abuse among adolescents in Geneva: results of a cross sectional survey». A: *British Medical Journal*, 312, 1996, 1326-1329.
- HÜSLER, G.; LOCHER, J. «Kurze Freiheitsstrafen und Alternativen. Analyse der Sanktionspraxis und Rückfallvergleichsuntersuchung». A: *Recherches Criminologiques Suisses*, vol. 3. Berna: Haupt, 1991.
- ISPA *Chiffres et données sur l'alcool et les autres drogues*. Lausana: SFA-ISPA, 1993.
- JENNY, G.; KUNZ, K.L. *Bericht und Vorentwurf zur Verstärkung des strafrechtlichen Schutzes der Umwelt*. Basilea: Helbing & Lichtenhahn, 1996.
- KILLIAS, M. *Les Suisses face au crime. Leurs expériences et attitudes à la lumière des enquêtes de victimisation*. Grüşch: Rüegger, 1989.
- KILLIAS, M. «La criminalisation de la vie quotidienne et la politisation du droit pénal». A: SOCIÉTÉ SUISSE DES JURISTES [ed.]. *Rapports et communications*, Fascicule 4. Basilea: Helbing & Lichtenhahn, 1995.
- KILLIAS, M. «Immigrants, crime and criminal justice in Switzerland». A: TONRY, M. [ed.] *Ethnicity, Crime and Immigration: Comparative and Cross-National Perspectives*. Oxford: UCP, 1997.
- KILLIAS, M. et al. *Die gemeinnützige Arbeit in acht Kantonen. Bericht über die kantonalen Versuche ohne eigene Evaluation*. Lausana: IPSC, 1996, inédit.
- KILLIAS, M.; RABASA, J. «Weapons and athletic constitution as factors linked to violence among male juveniles: Findings from the Swiss self-reported delinquency project». A: *British Journal of Criminology*, 37, 3, 1997a, 446-457.
- KILLIAS, M.; RABASA, J. *Rapport final sur les effets de la prescription de stupéfiants sur la délinquance des toxicomanes*. Lausana: IPSC, 1997b.
- KILLIAS, M.; VILLETAZ, P.; RABASA, J. «Self-reported juvenile delinquency in Switzerland». A: JUNGER-TAS, J.; KLEIND, M. [ed.]. *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*. Dordrecht/Boston: Kluwer, 1994, 186-211.
- KNOLLE, H. «Die Dynamik der Drogenszene in der Schweiz». A: *Sozial- und Präventivmedizin*, 41, 1996, 143-149.
- KNÜSEL, M.H. «Die teilbedingte Freiheitsstrafe». A: *Recherches Criminologiques Suisses*, vol. 7. Berna: Haupt, 1995.
- KUHN, A. «La réalité cachée des violences sexuelles à la lumière des sondages de victimisation suisse et internationale». A: SCHUH, J.; KILLIAS, M. [ed.]. *Sexualdelinquenz*. Zurich/Chur: Rüegger, 1991, 51-75.

- KUHN, A. «Attitudes towards punishment», *Understanding Crime Experiences of Crime and Crime Control*. Roma: UNICRI, 1993a, 271-288.
- KUHN, A. «Punitivité, politique criminelle et surpeuplement carcéral». A: *Recherches Criminologiques Suisses*, vol. 3. Berna, 1993b.
- KUHN, A. et al. «Les étrangers victimes et auteurs d'infractions selon le sondage suisse de victimisation». A: BAUHOFFER, S.; QUELOZ, N. [ed.]. *Ausländer, Kriminalität und Strafrechtspflege*. Grüsch: Rüegger, 1993, 239-263.
- KUHN-ROUX, V.; KUHN, A. «Image de la police en Valais». A: *Bulletin de Criminologie*, 20, 2, 1994, 41-60.
- KUNZ, K.L. «Ausländerkriminalität in der Schweiz - Umfang, Struktur und Erklärungsversuch». A: *Revue Pénale Suisse*, 106, 4, 1989, 373-392.
- KUNZ, K.L. *Kriminologie. Eine Grundlegung*. Berna: Haupt, 1994.
- KUNZ, K.L.; MOSER, R. [ed.]. *Innere Sicherheit und Lebensängste (Berliner Universitätsschriften 42)*. Berna: Haupt, 1997.
- KUNZ, K.L.; WITZLEBEN, TH. *VON Gemeinnützige Arbeit - Modellversuch im Kanton Bern*. Berna: Haupt, 1996.
- MAEDER, C.; *In totaler Gesellschaft - Eine ethnographische Untersuchung zum offenen Strafvollzug* [tesi doctoral]. St. Gallen: Bamberg, 1995.
- MAYHEW, P.; VAN DIJK, J.M. *Criminal Victimization in Eleven Industrialised Countries, Key Findings from the International Crime Victims Survey*. Ministry of Justice: WODC, 1997.
- MAZZUCHELLI, G. «Die Sicherungsfunktion des langen Freiheitsentzuges». *Recht: Heft 5*, 1996, 206-214.
- MORAND, C.A. *Evaluation législative et lois expérimentales*. Ais de Provença: Presses universitaires d'Aix-Marseille, 1993.
- MOSER, R. «Kulturelle Konzepte von Geborgenheit und Bedrohung: Vorformen und Hintergründe von Gewalt, Fremdenfeindlichkeit und Rassismus». A: KUNZ, K.L.; MOSER, R. [ed.]. *Innere Sicherheit und Lebenslängste*. Berna: Haupt, 1997, 103-122.
- MÜLLER, R.; MEYER, M.; GMEL, G. [ed.]. *Alcool, tabac et drogues illégales en Suisse de 1984 à 1996*. Lausana: ISPA, 1997.
- OFICINA FEDERAL DE SALUT PÚBLICA (RIHS-MIDDEL, M.; LOTTI, H.) *Recherches de l'OFSP en matière de dépendances, 1993-1996*. Berna: OFSP, 1997.
- OFICINA FEDERAL DE SALUT PÚBLICA (STORZ, R.) *De la nationalité des détenus*. Berna: OFS; 1994a.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA *Enquête suisse sur la santé*. Berna: OFS. 1994b.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (ESTERMANN, J.; RÔNEZ, S.) *Drogues et droit pénal en Suisse*. Berna: OFS, 1995a.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (ESTERMANN, J.) *Consommation et trafic de drogues: les coûts de la répression*, Berna, OFS, 1995b.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA *Statistique pénitentiaire suisse*, Berna, OFS, 1995c.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (RÔNEZ, S.) *Une alternative au séjour en prison: Le travail d'intérêt général*. Berna: OFS, 1996a.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (STORZ, R.) *De la nationalité des condamnés*. Berna: OFS, 1996b.

- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (RÓNEZ, S.; FINK, D.) *Drogues et droit pénal en Suisse, Résultats de deux enquêtes spéciales*, 1991 et 1994. Berna: OFS, 1997a.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (STORZ, R.) *Condamnations pénales et taux de récidive*. Berna, 1997b.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA *Taux de récidive*, Berna, 1997c.
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (FINK D. [ed.]) *Kriminalstatistik, Stand und Perspektiven - De l'usage des statistiques de la criminalité*. Berna: OFS, 1998a (en prensa).
- OFICINA FEDERAL D'ESTADÍSTICA (FINK, D.; ROBATTI, V.; RÓNEZ, S.) *Statistique policière de la criminalité, conception détaillée*, mimeografía. Berna: OFS, 1998b.
- PERREZ, M.; MOGGI, F. «Kindesmisshandlung». A: WEISS, W. [ed.]. *Gesundheit in der Schweiz*, Office Fédéral de la Santé Publique. Zurich: SEISMO, 1993.
- POLLERN, B.D. VON *La détention provisoire en Suisse en 1988. Réflexions sur les pratiques de quelques cantons*. Berna: Haupt, 1997.
- PORRET, M. «Mourir sur l'échafaud à Genève au XVIIIe siècle». A: *Déviance et Société*, XV, 4, 1991, 381-405.
- PORRET, M. «Les circonstances aggravantes du vol domestique dans la société de l'Ancien Régime selon les réquisitoires des procureurs généraux de Genève (XVIIIe siècle)». A: GARNOT, B. [ed.]. *Ordre moral et délinquance de l'Antiquité au XXe siècle. Nouvelles approches*. Dijon, 1994, 277-285.
- PORRET, M. *Le crime et ses circonstances. De l'esprit de l'arbitraire au siècle des Lumières selon les réquisitoires des procureurs généraux des Lumières*. Ginebra: Droz, 1995.
- QUÉLOZ, N. *La réaction institutionnelle à la délinquance juvénile*. Neuchâtel: EDES, 1986.
- RABASA, J. «Prévalence et incidence en délinquance juvénile». A: *Bulletin de criminologie*, 20, 1, 1994, 6-27.
- RONCO, C. et al. *Drogenszene-Forschung. Struktur und Wandel von Drogenszenen in der Schweiz im Anschluss an die Aufhebung der offenen Drogenszene «Letten» in Zürich*. Kurzbericht. Zurich: ISF, 1996.
- ROTH, R.; KELLERHALS, C.; LEROY, D.; MATHEY, J.; MAUGUÉ, M. *La protection de la victime dans la procédure pénale*. Ginebra: CETEL, núm. 50, 1997.
- SOLLBERGER, J.; VON WITZLEBEN, T. «Befragung der Bernischen Strafjustiz zur Reform des Sanktionenrechts». A: KUNZ, K.L.; WITZLEBEN, T. VON [ed.]. *Gemeinnützige Arbeit - Modellversuch im Kanton Bern, Recherches criminologiques suisses*. vol. 8. Berna: Haupt, 1996, 113s.
- STORZ, R.; BESOZZI, C. «Gewaltkriminalität». A WEISS, W. [ed.] *Gesundheit in der Schweiz*. Zurich: OFSP; SEISMO, 1993.
- STRATENWETH, G. *Schweizerisches Strafrecht. Besonderer Teil I*. Berna: Stämpfli, 5a ed., 1995.
- TOURNIER, P. «La récidive et sa mesure: production de l'information, interprétation des résultats et diffusion des connaissances». A: KILLIAS, M. [ed.]. *Récidive et réhabilitation*. Zurich: Rügger, 1992, 35-46.
- UCHTENHAGEN, A. et al. *Essais de prescription médicale de stupéfiants: rapport de synthèse*. Zurich: Institut für Sozial-und Präventivmedizin der Universität, 1997.

- VAN DIJK, J.J.M. et al. *Experiences of Crime across the World: Key Findings from the 1989 International Crime Survey*. Deventer/Boston: Kluwer, 1990.
- VILLÉ, R. «Une politique d'incapacitation à l'égard des pervers sexuels en Suisse? Quelques remarques sur son potentiel préventif et ses effets sur le système pénitentiaire». A: SCHUH, J.; KILLIAS, M. [ed.]. *Délinquance sexuelle*. Chur/Zuric: Rüegger, 1992, 331s.
- WALTER, M. «Innere Sicherheit im Strafvollzug». A: *Neue Zürcher Zeitung*, 20/21 de gener de 1996, 17.
- WISLER, D. «Variations et impact des pratiques policières». A: *Les Cahiers de l'IHESI*, 27, 1997, 58-85.
- WISLER, D.; BARRANCO, J.; GENTILE, P.; JEGEN, M. «Etat, violence politique et interactions». A: *Revue Suisse de Science Politique*, 2, 3, 1996, 19-45.
- WISLER, D.; KRIESI, H. *The Policing of Mass Demonstration in Contemporary Democracies, Public Order, Protest Cycles and Political Process: Two Swiss Cities Compared*. EUI Working Paper RSC núm. 97/5. Florència: European University Institute, 1995.